

УДК 141: 171

МОРФОЛОГІЯ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ МІСЬКИХ ЛАНДШАФТІВ: КУЛЬТУРФІЛОСОФСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Галина Фесенко

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, кафедра історії і культурології
узв. Куликівський, 12, 61002, м. Харків, Україна*

У статті наведений культурфілософський огляд домодерних ідей про містоформи. Проаналізовано еволюцію форм середньовічного містопланування. Окреслено концептуальні параметри для ідентифікації ландшафтів середньовічних міст. Висвітлено вплив філософії гуманізму на архітектурно-просторові практики міст.

Ключові слова: урбан-форма, урбанізм, ландшафт, місто-тіло, ідеальне місто, Середньовіччя.

У сучасній гуманітаристиці посилюється інтерес до різноманітних візій міста. Так, у дослідницькому полі урбаністики осмислюються різноманітні концепції організації міст, дизайн яких має органічно поєднати різні візії (екологічної збалансованості, соціальної справедливості, економічної життєздатності й естетичної привабливості). Під впливом різних філософських течій відбувається пошук нових неантагоністичних форм урбан-дизайну. Міський дизайн постає відображенням зв'язків між людьми та місцями, рухом і міською формою, природою та «збудованою тканиною». У зв'язку із цим зберігається інтерес і до естетико-філософського підґрунтя містопланувальних практик, які були реалізовані в минулому. Увагу культурфілософів привертають домодерні практики формування міського середовища. У культурно-філософському русі кінця Середньовіччя – початку Нового часу людська тілесність отримує власне місце, специфічну вбудовану форму, у якій можлива гармонія, – місто. Міста відігравали роль місця, в якому розкривається історична дія людини, а ідеї архітектурно-просторової організації міст набувають перспективи планування досконалості.

До урбанфілософських візій, що формувалися в той час, і донині зберігається пізнавальний інтерес. Сьогодні актуальною стає ідея про необхідність засобами філософського дискурсу «розширити горизонт» розуміння урбоморфології. Урбоформи стають об'єктами різноманітних міждисциплінарних розвідок. Проте філософсько-естетичне окреслення морфогенези урбанізму домодерних часів залишається невирішеним дослідницьким завданням для вітчизняної філософії.

Естетико-філософські дискурси урбоморфології набувають значимості не тільки на теоретико-методологічному рівні, а й у зв'язку з важливими практичними завданнями. Історичні міста України, дизайн яких формувався в рамках домодерної традиції містобудування, потребують ревіталізації. Наразі є нагальна потреба в розробленні відповідних концептуальних підходів щодо трансформації міських ландшафтів у напрямку збільшення їх соціальної цінності й естетичної привабливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що концептуальні рамки урбан-дизайну окреслювалися передусім теоретиками архітектури. Так, Крістофер Александер пропонує теорію міського дизайну, орієнтовану на розгляд у єдиній системі двох доменів – геометричної структури та людських відчуттів. Також він зазначає, що людська природа є фундаментом архітектури, а сам архітектор, проектуючи міські простори, має

здійснювати й сенсотворчу роботу [1]. Для Кевіна Лінча місто – це місце буття людини, що має оцінюватися з позиції наявності «хороших форм», наскільки добре вони підтримують життя людини. К. Лінч запропонував для оцінки урбан-форм, зв'язків між людськими цінностями й фізичними формами міст три теоретичні конструкції: місто-космос, місто-машина, місто-організм [2, р. 73–98].

Льюїс Мамфорд, дослідивши історію розвитку міської цивілізації, позитивно оцінює середньовічне місто та критично ставиться до модерних тенденцій «розповзання» мегаполісів. У його історико-урбаністичних роздумах прослідковується ідея про необхідність підкреслювати в містоплануванні органічний зв'язок між людьми та їх «життєвим середовищем» [3]. Нідерландський історик архітектури Вім Борефійн, проаналізувавши урбаністичні процеси в Європі в XI – XIV ст., робить висновок про цей період як «високий період міського фонду», коли було побудовано щонайменше 1500 міст, а також описує архітектурно-просторові особливості їх ландшафтів [4].

Слід зазначити, що тривалий час серед гуманітаріїв переважала думка, що Середньовіччя та Ренесанс є принципово різними культурними періодами з власними формами архітектурного дизайну європейських міст. Так, для Якоба Буркгардта [5] італійські міста XIV – XV ст. були серцем Відродження (пізніше було з'ясовано, що це не так, бо воно відбувалося з XII ст.). Для Йогана Гейзінга пізнє Середньовіччя Франції, Нідерландів – це «часи падіння», а не Відродження [6]. Деякі історики вважають, що краще говорити не про пізнє Середньовіччя взагалі, а про високий період Середньовіччя, що переходить до Ренесансу та модерної доби. Отже, культурно-історичний поділ у баченні морфогенезу міст виявився методологічно невиправданим і таким, що неприпустимо спрощує аналіз європейських містопланувальних практик. Саме тому в історичній культурології все частіше звертається увага на необхідність застосування новітніх епістемологічних практик для осмислення морфогенезу міських ландшафтів [7, с. 162–173].

Британський урбан-географ Кіт Ліллі досліджує, як міські форми середньовічних міст транслювали християнську символіку, і пропонує «іконографічний» підхід до інтерпретації міських ландшафтів [8]. Він звернувся до дуалізму між соціально-просторовим упорядкуванням міста та космосом і описав, як християнізований космополіс європейського Середньовіччя впливав на формування тогочасних міст. Американська архітекторка Дайян Агрест аналізує архітектуру за допомогою концепту тіла та доводить, що в архітектурі одні тіла й суб'єкти отримують власне місце для репрезентації, тоді як інші – виключаються. І в сучасному світі архітектурної ідеології «всередині» є вироблений в епоху Ренесансу корпус текстів і правил, які на правах класики заклали основи західної архітектури [9, с. 67]. Д. Агрест також порівнює класичний архітектурний проект міста (як тіла), що є дзеркальним відображенням тотально сформованої, замкнутої й унітарної системи, із модерним, що репрезентує фрагментоване тіло.

Загалом слід зазначити, що зарубіжні дослідники виявляють активний інтерес до культурної урбаністики, на відміну від вітчизняних. Поза спеціальною увагою дослідників залишаються культурні контексти урбоморфології від пізнього Середньовіччя до раннього модерну. Поодинокими є естетичні розвідки міських ландшафтів [10; 11], філософські роздуми щодо морфології міст [12; 13].

У результаті проведеного джерелознавчого огляду з'ясовано, що, незважаючи на певний дослідницький інтерес до питань ранньомодерного урбанізму, аспекти морфогенезу міст недостатньо висвітлені. Рівень і характер розробленості цієї проблематики робить актуальним поєднання двох перспектив – культурфілософської й історико-урбаністичної – в єдиній теоретико-методологічній площині.

Метою дослідження є культурфілософський аналіз урбоформ на матеріалі проектів містопланування доби Середньовіччя.

Для досягнення поставленої мети пропонується розв'язати такі завдання: по-перше, представити ретроспективу урбаністичних трансформацій у період із Середньовіччя до початку нової доби; по-друге, висвітлити естетико-філософські візії середньовічного міста; по-третє, окреслити концептуальні основи для типологізації урбан-ландшафтів, представлених у європейських містах доби Середньовіччя.

Місто як онтологічна ідея збирання людини в певну цілісність породжує смисли й зміст урбанізованих форм життя. Міський ландшафт постає одночасно «продуктом землі» та «способом людини виражати свої думки». Так, в античній філософії місто розглядалося як культивована, «цивілізована» локація, на відміну від сільської місцевості, яка вважалася первісною та примітивною. Відомо, що з часів раннього християнства й до XII ст. переважала оцінка міста як «несприятливого» для організації суспільного порядку, як місця гріха та морального занепаду. Проте ідеальна форма – Небесний Єрусалим – шукалася й у земній сфері, у спробах організувати благочестиве місто, передапокаліптичне ідеальне суспільство у формі цивітас (Августин Блаженний «*De civitate Dei*»). Цей ідеал був найбільш буквально сприйнятий у монастирях, що засновувалися з V ст., в їх організації, літургії й архітектурній формі. Форма *Civitas Dei* не описується Августином, але в основному вона була зображена у вигляді круглої чи багатокутної міської стіни з баштами та святими на ній. Імовірно, коло розглядалося як воістину божественна форма, форма небес, що символізує чесноту, на якій має зводитися *Civitas Dei*.

Негативне ставлення до «земних міст» змінюється з XIII ст. під впливом ідей Томи Аквінського. Богослов розглядав місто як найкращу форму для матеріального та морального існування людини (у трактаті про врядування «*De regimine principum*»). Про те, що католицька церква почала всерйоз сприймати міське населення, свідчить і той факт, що за папським наказом XIII ст. монастирські ордени розпочали будівництво своїх архітектурних комплексів виключно в міських центрах. За новими монастирськими настановами, місто, безумовно, стало більш пристойним місцем проживання, порівняно з колишнім консервативним антиміським церковним рухом. У містах дедалі частіше розвивалося власне специфічне релігійне життя зі своїми місцевими святими (покровителями), релігійними святами, церковними братствами, проповідями для великих натовпів містян і особливими літургійними процесіями. Також відомі історичні приклади заснування нових міст релігійними рухами (наприклад, гуситами) із таких ідейних мотивів, як есхатологічні очікування. Саме моральним виправданням міського буття й пояснюється феномен європейського урбанізму XII – XV ст., коли засновувалися тисячі нових міст, а також перебудовувалися наявні міські ландшафти.

Образ ідеального християнського суспільства впливав на сприйняття реальних середньовічних міст [14, с. 155]. Найбільше свідчень є про асоціації з Небесним Єрусалимом таких міст, як Київ, Константинополь (який називали Новим Єрусалимом), Рим. Ці міста вирізнялися особливо значимими ролями в історії християнства, через що і вважалися ближчими до Небесного Єрусалиму, ніж інші міста. Тріє, Кельн, Майнц, Прага та Страсбург називалися у своїх офіційних документах святими (*sancta civitas*), зокрема через те, що мають багато монастирів і церков. Урбаністи зазначають, що асоціації з Небесним Єрусалимом ґрунтувалися на історії та функціях цих міст, а не на їхній архітектурній формі. Проте зрозуміло, що однією із цілей будівництва в місті церков із багатьма високими вежами та вражаючими екстер'єрами було висвітлення образу богобоязкої та благословенної громади.

В «Одкровенні» Іоанна Богослова форма Небесного Єрусалиму описується як цілісна геометрична фігура з однаковою довжиною, шириною й висотою. Квадратне в плані місто обнесене стіною та має дванадцять воріт, через усе місто проходить пряма вулиця. Так, у панегіричних описах міст XII – XIV ст. можна знайти посилання у формі Небесного Єрусалиму. Наприклад, Флоренція XIV ст. описується як місто з 12 міськими воротами, хоча насправді їх там було 15. Аналогічна «помилка» міститься в описі Мілана XII ст. [4, р. 306]. Дослідники також зафіксували історичні приклади, коли було цілком імовірно, що небесний образ впливав на реальні форми міських стін. Зокрема, міські стіни Кельна, збудовані наприкінці XII ст., були облаштовані 12 воротами, двоє з яких були досить непрактичними, бо не відкривалися й не поєднувалися з вулицями. Ці 12 воріт, найімовірніше, були символічним відсиланням до Небесного Єрусалиму.

Середньовічні міста часто розглядалися як відображення Небесного Єрусалиму й у більш загальному сенсі – через красу й порядок, і часто зображувалися у формі кола. Наприклад, впливовий францисканський філософ XIII ст. Бонавентура визначав коло як утілення божественного порядку. Можна припустити, що більшість містопланувальників домодерної Європи намагалися узгодити контурну форму з Небесним або земним Єрусалимом. У середньовічних міських формах відображалася християнська символіка Божественного творіння. Важливим елементом архітектурних проєктів, що мали привести міста в гармонію з Божественно створеним всесвітом, була геометрія; круглі чи багатокутні форми трактувалися як космічні символи та зображення Небесного Єрусалиму. Можна припустити, що форма нових зароджених міст цього періоду надихалася саме такими ідеалами [4, р. 435]. У письмових джерелах XI – XV ст. часто трапляються «кругові» описи міст, хоча реальні контури їхніх ландшафтів такими не були (зокрема й план самого «земного» Єрусалиму).

Урбаністи відмічають, що дизайн тогочасних міст був різним, жоден із них не повторював містобудівний план іншого, а їх тривимірна форма й історія були ще більш відмінними [4, р. 441]. Культурологічні інтерпретації середньовічного міського дизайну представлені широким діапазоном. З одного боку – ідея, що в містах відбувалося лише органічне зростання «без дизайну», регулярних структур і узгодженого планування, з іншого – «надто складний дизайн», із застосуванням у міських планах складної геометрії. Нові міста середньовічної Європи, як правило, мали регулярний просторовий порядок міста (прямі вулиці, що перетинаються під прямим кутом, прямокутні контури). Уже наявні міста здійснювали реконструкції для вирівнювання вулиць. Пряма й широка вулиця використовувалась як метафора моральної праведності, на відміну від звивистої вулиці, що асоціювалася з гріхом [4, р. 328]. Дизайн міста з прямими вулицями, що чітко утворюють невід’ємну частину впорядкованої й ортогональної композиції, може бути інтерпретований у різних контекстах, але більшою мірою – у контексті краси й порядку, а не прагматичної функціональності дизайну [4, р. 330].

Якщо слідувати за культурологами, для яких Середньовіччя є не «темними часами», а добою, де виробилося найцінніше в європейській культурі, – індивідуальна особистісна свідомість, можна припустити, що й середньовічне місто відчувало як свій зв’язок із Богом, так і свою включеність у природне середовище. Середньовічні мислителі намагалися зрозуміти геометричні та гармонічні принципи, за допомогою яких Бог створив Всесвіт. Зазначається, що на тогочасну теологію глибокий вплив справив Ренесанс, особливо в тому, як люди сприймали зв’язок людини з Богом. У ренесансному гуманізмі поряд із Богом з’являється постать людини, «сумірної» з Богом; специфічність «природної», «земної сутності» людини розглядається в її «рівнопорядковості» з Богом [15, с. 77–78]. Центральним ядром нової філософської парадигми, його «матеріальним

субстратом» виступає насамперед природне тіло людини. Стверджується, що людина є носієм ідеальних природних пропорцій.

Слідом за цим аналогічні відносини встановлюються між людським тілом і архітектурою, людське тіло постає як модель для архітектури, своєрідним медіатором [9, с. 70]. Із метою засвоєння архітектурою природних законів краси й досконалості тіло людини поміщене в центр архітектурних правил. На думку архітекторів італійського Ренесансу, числовими пропорціями, витягненими з довершеної людської фігури, потрібно було керуватися під час будівництва як окремої будівлі, так і міста в цілому. Це спонукало їх до розроблення аналітичних креслень людської фігури, вписаної в коло й квадрат. Знайдені величини застосовувалися як модульні в проектуванні дизайну міста в цілому, а також площ, вулиць, кварталів, житлових будинків як пропорційних йому частин.

Уперше ідея мікрокосму була поширена на місто (як центричної, так і прямокутної форми) Франческо ді Джорджо Мартіні. У своєму трактаті про архітектуру він використовує аналогії між людським тілом і архітектурою в масштабі міста. Місто з його фортецями й замками має бути організоване у формі людського тіла, щоб голова й інші частини співвідносилися пропорційно (щоб головою слугувала цитадель, а руками – її мури). Місто має з тілом спільну систему мір, спільні функції та форму. Усі частини міста мають бути розташовані так, щоб підтримувати гармонію, його життєдіяльність. Головну площу слід розміщувати в самому центрі, як пупок на тілі людини. Аналогія з пупком пояснюється тим, що як через пупок людина живиться та вдосконалюється на початку свого існування, так само через це спільне місце отримують живлення всі інші окремі місця [9, с. 79].

Антропоморфна міська форма, що представлена Франческо, була першою західноєвропейською інтерпретацією концепції ідеального міста Платона. Дослідники відмічають, що Франческо, мешкаючи у Флоренції, найімовірніше, був знайомий з ідеями Флорентійської академії, її прихильністю до неоплатонівської філософії. Він розширює аналогію міста-душі Платона до аналогії міста-тіла, звертається до вітрувіанського бачення структури людського тіла й описує різні частини міських районів за аналогією зі структурою та формою людського тіла.

Урбан-концепція Франческо, таким чином, охоплює дві традиції ідеального міста: і платонівську, в якій зображене ідеальне місто в антропоморфній аналогії, і стоїчну, в якій ідеальне місто відображає органічну досконалість космосу. Його ідеям могла сприяти містоформа Сієни, цілком відмінна від Флоренції, «організмично спланована», із вигнутими вулицями, що поширюють випадковість впливу навколишньої природи на побудовану тканину міста. Фізичні характеристики Сієни були значимими в органічному баченні ідеального міста Франческо через постійну взаємодію між побудованим середовищем (Сієна) і платонівською, стоїчною концепціями про ідеальні спільноти.

Середньовічний урбанізм відбувався в різних напрямках – від розширення існуючих міст – до появи нових, від традиційного міського дизайну – до перетворення міських ландшафтів на іншу якість. Разом з історією розвитку міст розвиваються й філософсько-архітектурні уявлення про ідеальну містоформу. Натхненні римським архітектурним трактатом Вітрувія [16], написаним у 30-х рр. до н. е., мислителі й архітектори почали розробляти логоцентричний і атропоцентричний дискурс у містоплануванні. У центр архітектурних принципів було поміщене чоловіче тіло як носій ідеальних природних пропорцій. У розділі «Про симетрію в храмах і людському тілі» Вітрувій описує базовий принцип архітектури (симетрію), а пропорція визнається основним правилом установаження співвідношень архітектурного об'єкта в цілому. Храм має бути побудований згідно з пропорціями, так само, як і «добре складене тіло» [16, с. 61–62].

Новою й суттєвою особливістю ренесансної архітектури були теоретичні праці про форму, яку слід надати місту. Для «ідеального міста» пропонувалася центральна симетрія в радіальній діаграмі. Ідея надати місту впорядкованість і раціональність, що робить його символом художньої та філософської концепції епохи Відродження, поступово розвивається в трактатах XV ст., починаючи з Леон-Баттіста Альберті [17]. Італійський теоретик архітектури звертається до «мистецтва будівництва», що може виявлятися в сумірності частин: усі частини окремого будинку, цілісність кожної із цих частин, а також єдність і узгодженість усіх ліній і кутів, упорядкованих належним чином для зручності, насолоди та краси.

Ренесансний урбанізм представлений теоретичними дискусіями, а також практиками створення ідеального міста. Першим, хто створив чіткий геометричний малюнок для утопічного міста, був Антоніо Аверліно (Філарете). У «Трактаті про архітектуру» він представляє радіальний малюнок восьмикутної рослини Sforzinda, з якого вибудовує власну містобудівну теорію. Також він використовує метафору «будівля як жива людина»; будинок, який складений відповідно до пропорцій людського тіла, потребує «підживлення», якщо його бракує – він хворіє та помирає [7, с. 75].

Слід зазначити, що в XV ст. жодне місто не було побудоване чи перебудоване з чітким радіоцентричним контуром. Але можна стверджувати, що відбувалися спроби розбудови «гармонійного середовища» шляхом застосування прямолінійних форм, симетрії в упорядкуванні публічних просторів, розширення вулиць тощо; перебудови центральної частини міста в напрямку посилення ролі периметра й перехрестя. Співвідношення висоти забудови й простору, розташованого перед нею, складало від 1:3 до 1:6. Міська структура також збагачується новими типами будівель (зокрема величними будівлями, лікарнями й ін.). Громадянський гуманізм вимагає ідеального простору, відкритого для винаходів, і водночас конкретного місця, де пов'язується життя та місця політичної активності містян. Відомо, що протягом XI ст. на півночі Італії виникла нова політична та соціальна міська структура, яка була поширена на початку XII ст. у Франції, Німеччині, Іспанії й інших країнах. Формується громадянська культура, що спричиняє виникнення міст-держав у Північній і Центральній Італії. Їх урбан-форми були архітектурною демонстрацією «устремлень досконалого політичного розуму», де накладалися функції уявлення (образу будівлі), оборони (фортифікації), місця проживання (житло), сценічного мистецтва (театр у публічних просторах поступово витісняє релігійні містерії).

Культурною особливістю стає баланс, що виражався в нових відчуттях, утвердженнях в культурі й суспільстві. В ідеальній містоформі мають поєднуватися різноманітні прагнення й вимоги, як функціональні, так і естетичні. У містах посилювалася роль мистецтва: не тільки як проста естетична насолода місцем, де містяни висловлюються, збираються на події, а й як своєрідний контур теоретичного простору, що становить ієрархічно вищу позицію щодо комплексу мистецтв. Виявляється й ідеологічна функція мистецтва в місті – координувати свої різні прояви (події), перекомпоновувати їх у цілісну систему формальних взаємозв'язків, підпорядковувати загальній концепції.

Урбан-морфогенез домодерних часів наочно демонструє, що:

– концептуальні трансформації в міському дизайні відбувалися під впливом богослов'я, космології, філософії гуманізму; формується бачення відмінності між природними й антропогенними компонентами міського ландшафту;

– естетика «вбудованого середовища» європейських міст інтерпретувалася в сенсі Божественної краси й порядку; об'ємно-просторова організація міських ландшафтів порівнювалася з художнім образом Небесного Єрусалиму;

– у XIII – XIV ст. на теорії про архітектуру та містопланування потужно впливає Флоренція, її складний геометричний дизайн став естетичним каноном просторової організації міст, а також способом, у який розглядався світ у цілому; ідея про ідеальне місто спричиняє відчуття універсальності, єднання розуму з побудованим середовищем;

– морфогенез середньовічних міст дає розуміння того, як міста перетворювалися, набували іншої якості та цінності – від «окремішнього топосу, відмінного від Природи» – до антропоцентричного, коли людина як носій ідеальних пропорцій поміщається в центр природних законів.

Таке культурфілософське витлумачення середньовічного міського ландшафту дозволяє окреслити своєрідний урбофілософський перехід у просторових концепціях створення нових міст у XII – XV ст., хоча в традиційній історії містобудування таке містопланування розглядалося як неможливе для цього періоду.

Естетично-філософський фокус аналізу міських ландшафтів Середньовіччя, на нашу думку, потребує поглибленого дослідження. Перспективи подальших розвідок можуть бути пов'язані з дослідженням сутнісних характеристик форм «нових міст».

Список використаної літератури

1. Alexander C. A new theory of urban design. Oxford, 1987. 251 p.
2. Lynch K. Good city form. Cambridge, London, 1984. 514 p.
3. Mumford L. The city in history: its origins, its transformations, and its prospects. New York, 1989. 657 p.
4. Voerefijn W.N.A. The foundation, planning and building of new towns in the 13th and 14th centuries in Europe: an architectural-historical research into urban form and its creation: PhD thesis / Amsterdam Institute for Humanities Research (AIHR). Amsterdam, 2010. 518 p.
5. Хейзинга Й. Осень Средневековья. Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в XIV и XV веках во Франции и Нидерландах. Москва, 2004. 416 с.
6. Буркхардт Я. Культура Италии в эпоху Возрождения: опыт исследования. Москва, 1996. 591 с.
7. Фесенко Г. Эпистемологические практики исторической культурологии: монография / Харк. нац. ун-т городского хоз-ва им. А.Н. Бекетова. Харків, 2015. 227 с.
8. Lilley K. City and Cosmos: The Medieval World in Urban Form. London, 2009. 256 p.
9. Агрест Д. Архитектура з-поза: тіло, логіка, стать. Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі: антологія / пер. з англ. та нім.; за ред. К. Міщенко, С. Штретлінг Київ, 2014. С. 67–88.
10. Топилко С. Поняття краси в естетиці Ренесансу (на прикладі мистецтва). Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. Філософські науки. 2003. № 473. С. 44–50.
11. Фесенко Г. Естетика міського простору в контексті філософії творчості. Актуальні питання філософії та політології. 2016. № 10. С. 157–160.
12. Бабенко В. Філософія архітектури міста: історія і майбуття. Збірник наукових праць ДонНАБА. 2015 (1). Вип. 1. С. 128–137.
13. Возняк Т. Морфологія міського простору. Філософічні есе. Київ, 2016. С.48–70.
14. Фесенко Г. Образ міста в філософсько-релігійній традиції. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2015. Вип. 6. С. 155–158.
15. Бичко І., Бичко А., Табачковський В. Філософія епохи Відродження. Історія філософії: підручник. К., 2001. С. 70–96.
16. Витрувий М. Десять книг об архітектурі / перев. Ф. Петровський. Москва, 2015. 320 с.
17. Альберти Л.-Б. Десять книг о зодчестве: в 2-х т. Москва, 1935–1937.

**MORPHOLOGY OF MEDIEVAL URBAN LANDSCAPES:
CULTURAL AND PHILOSOPHICAL INTERPRETATION**

Halyna Fesenko

*O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,
Department of History and Cultural Studies
Marshal Bazhanov str., 17, 61002, Kharkiv, Ukraine*

The article deals the cultural and philosophical review of pre-modern ideas about city-forms. The evolution of forms of medieval town planning is analyzed. The conceptual parameters for identification of landscapes of medieval cities are outlined. The influence of the philosophy of humanism on the architectural and spatial practices of cities is highlighted.

Key words: urban form, urbanism, landscape, city-body, ideal city, Middle Ages.